

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ: ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ
ΕΠΤΑ ΘΑΝΑΣΙΜΕΣ ΠΕΘΕΡΕΣ

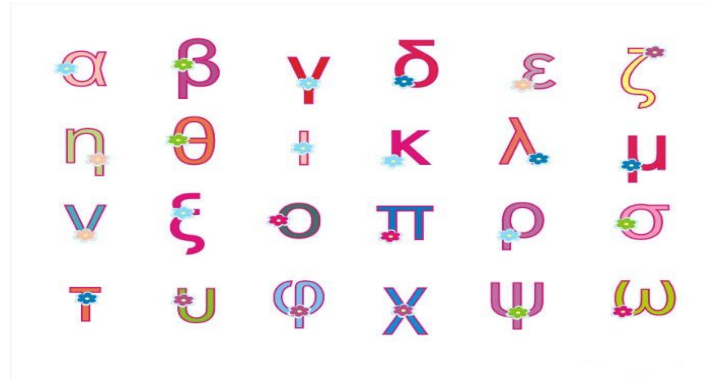
TV representations of geographical dialects: The case of the
Greek TV series Seven Terrible Mothers-in-Law

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 2676

ΕΠΟΠΤΗΣ: ΣΤΑΜΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΝΤΙΝΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ 2017

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
Η ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ	5
➤ ΚΡΗΤΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ	6
➤ ΜΑΝΙΑΤΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ.....	9
Μοιρολόι	1 2
➤ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ	1 3
ΔΙΑΛΟΓΟΙ.....	1 6
▪ Κρητικά Πεθερά	1 7
1ος Διάλογος:	1 8
▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	2 0
2ος Διάλογος:	2 1
▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	2 2
▪ Πόντια Πεθερά.....	2 3
1ος Διάλογος:	2 4
▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	2 5
2ος Διάλογος:	2 6
▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	2 7
▪ Μανιάτισσα Πεθερά	2 8
1ος Διάλογος:	2 9
▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	3 1
➤ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	3 2
Βιβλιογραφικές Αναφορές	3 4

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως είναι γνωστό, κάθε γλώσσα παρουσιάζει τοπικές παραλλαγές. Δεν παρουσιάζεται δηλαδή με την ίδια ακριβώς μορφή στις διάφορες περιοχές του γεωγραφικού χώρου που σκεπάζει. Οι διαφορές αυτές οφείλονται σε ποικίλα αίτια (γεωγραφικά, συγκοινωνιακά, ιστορικά κ.λπ.) και σε ποικίλους παράγοντες (πολιτιστικούς, πολιτικούς κ.α.). Τις τοπικές αυτές παραλλαγές μιας γλώσσας τις ονομάζουμε κοινώς *διαλέκτους*, στη γλωσσική όμως επιστήμη γίνεται διάκριση μέσα σε *διάλεκτο* (όταν οι διαφορές της τοπικής γλωσσικής παραλλαγής είναι μεγάλες και τέτοιες που με δυσκολία παρακολουθεί το νόημα του λόγου ένας ομόγλωσσος που δεν είναι ντόπιος) και σε *ιδίωμα* (όταν οι διαφορές είναι μεν αισθητές, αλλά δεν δυσκολεύουν την κατανόηση των λεγομένων από τους ομόγλωσσους που δεν είναι ντόπιοι).

Η ελληνική γλώσσα στην αρχαία εποχή ήταν χωρισμένη σε τοπικές διαλέκτους που τις έχουν κατατάξει οι γλωσσολόγοι σε τρεις ομάδες, την *ιωνική* (με κύριο κλάδο της την αττική διάλεκτο), την *αιολική* και τη *δωρική*. Οι διαλεκτικές διαφορές της αρχαίας ελληνικής έσβησαν στα αλεξανδρινά χρόνια, όταν η γλώσσα αυτή είχε γίνει παγκόσμιο (με τα τότε μέτρα) όργανο επικοινωνίας, ενώ συνάμα είχε πολύ απλουστευθεί. Η αλεξανδρινή ή ελληνιστική κοινή είναι η μορφή της ελληνικής, στην οποία είναι γραμμένα τα κείμενα των Ευαγγελίων. Αυτή η *κοινή* έγινε σιγά-σιγά η καθημερινή γλώσσα όλων των Ελλήνων εκτοπίζοντας τις τοπικές διαλέκτους, από τις οποίες ελάχιστα μόνο ίχνη σώθηκαν ως σήμερα εδώ κι εκεί.

Με το πέρασμα των αιώνων η φυσική εξέλιξη της γλώσσας και διάφορες άλλες εξωτερικές αιτίες βοήθησαν ώστε αυτή η *κοινή*, η πανελλήνια γλωσσική μορφή, να διασπασθεί και πάλι σε τοπικά ιδιώματα. Έτσι γεννήθηκαν οι διάλεκτοι της νέας ελληνικής, που πρώτες μαρτυρίες τους ανάγονται χοντρικά στον 12^ο αιώνα. Στην εποχή της Αναγεννήσεως και κάτω από τον φράγκικο ζυγό, η κρητική, η κυπριακή και η ροδίτικη διάλεκτος έδωσαν και γραπτά φιλολογικά μνημεία. Όλα τα άλλα μεταβιβάζονταν στοματικά από γενιά σε γενιά.

Με άλλα λόγια, οι ομιλητές υιοθετούν τη φωνή μιας απύσας κοινωνικής ομάδας στην οποία μπορεί να ανήκουν (αλλά να αποτελούν τα μοναδικά μέλη της στη συγκεκριμένη περίπτωση) ή όχι. (Στάμου & Ντίνας.)

Εκ πρώτης όψεως αυτή η γλωσσική συμπεριφορά φαίνεται να παραβιάζει τους κανόνες της αποτελεσματικής επικοινωνίας οδηγώντας στην ασυνεννοησία εφόσον χρησιμοποιείται μια γλωσσική ποικιλία η οποία δεν είναι οικεία στον δέκτη¹.

Αντίθετα, οι γλωσσικοί κώδικες που αναφέρονται σε ταινίες και σήριαλ είναι συνήθως πιο οικείοι στον θεατή και αφορούν γεωγραφικές ή κοινωνικές ποικιλίες μιας γλώσσας. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο μη ακροαματικός σχεδιασμός επιχειρεί να προσδώσει αυθεντικότητα και ρεαλισμό στην απεικόνιση μιας συγκεκριμένης κοινωνίας ή εποχής αλλά και να τονίσει τις γεωγραφικές ή/και κοινωνικές διαφορές συγκεκριμένων χαρακτήρων (που μιλούν αυτούς τους αποκλίνοντες από το γλωσσικό πρότυπο του μέσου τηλεθεατή κώδικες) σε αντίθεση με τους υπόλοιπους χαρακτήρες (που μιλούν τη γλωσσική ποικιλία η οποία συγκλίνει με το γλωσσικό πρότυπο των περισσότερων τηλεθεατών).

Στις τηλεοπτικές σειρές η αναπαράσταση γεωγραφικών και κοινωνικών ποικιλιών μιας γλώσσας δημιουργεί στερεότυπα σε σχέση με κάποιες συγκεκριμένες τοπικότητες και κοινωνικές ομάδες, οικοδομώντας μια συγκεκριμένη εκδοχή για την εθνική ή κοινωνική ταυτότητα του δέκτη.

Στην παρούσα εργασία εξετάζουμε τον τρόπο αναπαράστασης γεωγραφικών ποικιλιών της ελληνικής σε τηλεοπτικές σειρές. Στόχος είναι η διερεύνηση της εικόνας για τη γεωγραφική ποικιλότητα και για συγκεκριμένες γεωγραφικές ποικιλίες οι οποίες προβάλλονται μέσω του μη ακροαματικού σχεδιασμού, ώστε να διαπιστώσουμε τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί αυτό το φαινόμενο στην ελληνική τηλεόραση σε σχέση με τη συγκρότηση της νεοελληνικής ταυτότητας.

¹ Γλώσσα και τοπικότητες: η αναπαράσταση γεωγραφικών ποικιλιών στην ελληνική τηλεόραση
Αναστασία Γ. Στάμου & Κωνσταντίνος Δ. Ντίνας

Η ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

Η τηλεοπτική σειρά που θα ασχοληθούμε είναι οι Επτά Θανάσιμες Πεθερές όπου παρουσιάζει περιπτώσεις από πεθερές όλης της Ελλάδος μέσα από διάφορα γεγονότα με σκοπό να δείξει τις γλωσσικές αλλά και ηθολογικές διαφορές τους. Πιο συγκεκριμένα θα σχολιάσουμε πιο εκτενέστερα τις περιπτώσεις των παρακάτω επεισοδίων: Η Κρητικά πεθερά, η Μανιάτισσα πεθερά και η Πόντια πεθερά. Η κάθε μία περίπτωση παρουσιάζεται διαφορετικά, με τον καλύτερο τρόπο που υπάρχει για να φανούν όσο καλύτερα γίνεται οι μεταξύ τους διαφορές σε όλα τα επίπεδα.

Σε κάθε επεισόδιο θα ασχοληθούμε εκτενέστερα τις παρακάτω κατηγορίες:

α) ντύσιμο, β) μουσική, γ) ονόματα, δ) χορούς, ε) φαγητά, στ) χαρακτηριστικά τοπωνύμια, ζ) τυπικά θέματα.

Μέσα από αυτές τις κατηγορίες θα προσπαθήσουμε να δείξουμε τις διαφορές της κάθε διαλέκτου αλλά και τις διαφορές που έχει η κάθε γυναίκα ανάλογα με την καταγωγή της.

➤ ΚΡΗΤΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Γεωγραφικός χώρος: Την κρητική διάλεκτο τη μιλούν, φυσικά στην Κρήτη. Μικρό ή μεγάλο απόηχο της κρατούν σ'όλη την ζωή οι Κρήτες της διασποράς στην ομιλία τους. Ανεπηρέαστη από την εξέλιξη της τα τελευταία πενήντα χρόνια (κάτω από την επίδραση της κοινής ελληνικής και της καθαρεύουσας) τη μιλούν στο χωριό της Χαμιδιέ της Συρίας μουσουλμάνοι Κρήτες μετανάστες και σ'ορισμένα μέρη της Τουρκίας, όπως π.χ. στη Σμύρνη, στα Μοσχονήσια, στο Αδραμύτι και στα Άδανα, οι μουσουλμάνοι Κρητικοί που εγκατέλειψαν τη μεγαλόνησο το 1923 με την ανταλλαγή των πληθυσμών και εγκαταστάθηκαν στην Τουρκία.

Γενικά χαρακτηριστικά της διαλέκτου: Στην κρητική διάλεκτο τα φωνήεντα μένουν απαθή (νότιος φωνηεντισμός). Το πιο χαρακτηριστικό και πιο δυσαπόβλητο στοιχείο της κρητικής προφοράς είναι η ιδιόζουσα δασεία προφορά των συμφώνων κ, γ, χ, γκ μπροστά από τα φωνήεντα ε και ι σ'όλη την έκταση του νησιού. Από τον κανόνα δεν εξαιρούνται ούτε οι Ανωγειανοί ούτε οι Σφακιανοί, τους οποίους κακώς ορισμένοι συγγραφείς θεωρούν ξένους προς το φαινόμενο αυτό, που πράγματι είναι πιο έντονο στην κεντρική και την ανατολική Κρήτη². Το σ προφέρεται πιο συριστικά στην Κρήτη, αλλά όχι από όλα τα άτομα. Όλοι οι Κρητικοί (με εξαίρεση τους κατοίκους της περιοχής Σητείας) προφέρουν το τ σαν θ και το ντ (δηλ. Το d) σαν δ μπροστά από το ημίφωνο ι (π.χ. μάθια, τέθιοια, σπίθια, αρχοδιά, κουβεδιάζω, αντί μάτια, τέτοια, σπίτια, αρχοντιά, κουβεντιάζω). Επίσης όλοι οι Κρητικοί προφέρουν τα σύμφωνα μπ, ντ, γκ, χωρίς το έρρινο στοιχείο, όπως δηλ. Τα b,d,g των ευρωπαϊκών γλωσσών. Το τελικό ν δεν προφέρεται στη γενική του πληθυντικού των ονομάτων (π.χ. τω σπιθιω, τω Γερμανω, αντί των σπιτιων, των Γερμανών) εκτός αν συντρέχουν λόγοι ευφωνίας (π.χ. των αθρωπω = των ανθρώπων). Το τελικον ν του άρθρου των ενώνεται με το αρχικό κ,π,τ, της λέξεως που ακολουθεί και δίνει τους φθόγγους g,b,d (π.χ. τω γοπελλιω, τω βετεινω, τω δουρκω = των κοπελλιω, των πετεινών, των Τούρκων) (Κοντοσόπουλος 2008).

Η κρητική διάλεκτος έχει μια σπάνια ευφωνία που την πετυχαίνει με την αποφυγή πολλών συμφωνικών συμπλεγμάτων που είναι δυσπρόφερα και με την ανάπτυξη

² Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

ευφωνικών φθόγγων. Έτσι π.χ. αποβάλλει το ν στο σύμπλεγμα νθ (*αθός, άνθρωπος*, αντί ανθός, άνθρωπος) και πολλές φορές το σ στο σύμπλεγμα σμ (*φταμένος, σβημένος, σαπημένος*, αντί φτασμένος, σβησμένος, σαπισμένος) αναπτύσσει ένα ε (και σπανιότερα ένα ι) ανάμεσα στους αντωνυμικούς τύπους τως ή των (=τους) και στο αρκτικό σύμφωνο της λέξεως που ακολουθεί (π.χ. τώσε κάνει, τώσε λέει, να τώνε πης = τους κάνει, τους λέει, να τους πής), αναπτύσσει ένα ν ή ένα γι - ανάμεσα σε φωνήεντα που η ακολουθία τους μπορεί να δημιουργήσει χασμωδία (π.χ. έναν άλλο, άλλον ένα, αντί ένα άλλο, άλλο ένα, οι γι-άνθρωποι, η γι-εκκλησία αντί οι άνθρωποι, η εκκλησία).

Ο κρητικός επιτονισμός διαφέρει από τον επιτονισμό της κοινής νεοελληνικής και δύσκολα αποβάλλεται. Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικός στην ερώτηση, στην επίκληση και στην έμφαση. Επειδή οι Κρητικοί επιμηκύνουν την τονιζόμενη παραλήγουσα των λέξεων, η ομιλία τους γίνεται κάπως συρτή, μάλιστα σ'ορισμένα μέρη του νησιού και όχι παντού με τον ίδιο τρόπο. Από τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της διαλέκτου αναφέρουμε τους τύπους του άρθρου *τση* (=της) και *τσι* =(τους και τις), την κατάληξη *-ομε* αντί *-οιμε* στο α' πληθ. πρόσωπο των ρημάτων (π.χ. *κάνομε, έχομε* αντί *κάνοιμε, έχοιμε*), τη χρήση του περισπώμενου τύπου, των παλιών συνηρημένων ρημάτων και μάλιστα με διάκριση της παλιάς α' και β' συζυγίας σ'ορισμένα πρόσωπα (γροικώ=ακούω, γροικάς αλλά φιλείς και όχι φιλάς), τον περιφραστικό μέλλοντα με το ρήμα *θέλω* (π.χ. *Να πάω θέλω*= θα πάω, *να φάμε θέλω*= θα φάμε).

Τα ρήματα σε *-εύω* σχηματίζονται στην Κρήτη σε *-εύγω* (*χορεύγω, δουλεύγω*). Σε πολλά ρήματα χαρακτήρας του αόριστου και του μέλλοντος δεν είναι το σ, αλλά το ξ (*θα τραγουδήξω, τραγουδήξα*). Στο κλητικό σύστημα του ρήματος υπάρχουν πολλά αρχαϊστικά κατάλοιπα, σε όλους τους χρόνους. Σε πολλά ορεινά χωριά, το γ' πληθυντικό του ενεστώτα του ρήματος είμαι έχει τη μορφή *είναι*, ενώ ο τύπος *είναι* χρησιμοποιείται μόνο για το γ' ενικό πρόσωπο³.

Στη σύνταξη υπάρχουν μερικές χτυπητές διαφορές από την κοινή νεοελληνική: η επίταξη της άτονης αντωνυμίας μετά το ρήμα (*ρωτώ σε* = σε ρωτάω, *είδες τονε;* = τον είδες;), αλλά πρόταξη της σε τύπους προστακτικής, όταν προηγείται το αντικείμενο του ρήματος

³ Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

(π.χ. *ένα γαφε μου καμε* = κάνε μου έναν καφέ). Το να αποβάλλεται μπροστά από το ρήμα, όταν πριν από αυτό υπάρχει η άρνησι *δεν έχω* (π.χ. *δεν έχω που πάω, δεν έχω είδα κάμω, δεν έχω ειδ' άλλο σου γράψω*). Η απραγματοποίητη ευχή εισάγεται με υποτακτική του ρήματος *έχω* (π.χ. *Να 'χεν είχαμε* = νάχαμε, *να 'χα πάει στο βειραιά* = αν πήγαινα στον Πειραιά). Ορισμένα ρήματα συντάσσονται με αντωνυμία σε γενική πτώσι και όχι σε αιτιατική (*αφουγκράται του κυρου του* = ακούει τον πατέρα του, *φώνιαζε του Λενιου* = φώναζε την Ελένη, *ζηλεύουνε τζη* = τη ζηλεύουν, *φχαριστώ σου* = σ'ευχαριστώ, *Θεός σχωρέση του* = ο Θεός να τον συγχωρήση, *του καταράται* = τον καταριέται).

Το κρητικό λεξιλόγιο είναι πολύ πλούσιο. Αυτό σημαίνει ότι πολλά αντικείμενα και πολλές έννοιες έχουν στην Κρήτη διαφορετική σημασία από εκείνη που έχουν στην κοινή νεοελληνική και στα περισσότερα νεοελληνικά τοπικά ιδιώματα. Αναφέρουμε μερικά παραδείγματα: *κοπέλλι*= παιδί, *είδα*= τι; *κουράδι*= κοπάδι, *κουτσούνα*= κούκλα, *κουζουλός*= τρελός, *ζάλο*= ρήμα (εξ ου και *πεντοζάλης*= χορός με πέντε βήματα), *γλακώ*= τρέχω, *τζιριτώ* και *σφίγω*= τρέχω με ταχύτητα, *κεδώ*= καίω, *πυρπολώ*, *λόχη*= φλόγα και δυνατή ζέστη κ.λπ. Υπάρχουν φυσικά και λέξεις κοινές, πανελλήνιες, οι οποίες ακούγονται στην Κρήτη με κάποια φωνητική ή μορφολογική παραλλαγή, π.χ. *στενοχωρούμαι*, *παραιτώ*, *συνορίζομαι*, *σήμερα*, *ψόματα*, *ποκάμισο*, *αλάτσι*, *σομάρι*, *το δάσο* κ.λπ. αντί για *στεναχωριέμαι*, *παρατάω*, *συνορίζομαι*, *σήμερα*, *ψέματα*, *πουκάμισο*, *αλάτι*, *σαμάρι*, *δάσος*. Υπάρχουν επίσης λέξεις κοινές που όμως έχουν προσλάβει στην Κρήτη ένα προσθετικό α- ή ο-, π.χ. *αζωντανός*, *αμοναχός*, *αδυνατός*, *απαρθένος*, *οφέτος*, *οπέρσις*, *ογλήγορα* κ.λπ. αντί *ζωντανός*, *μοναχός*, *δυνατός*, *παρθένος*, *φέτος*, *πέρσι*, *γρήγορα*. Πολλές κρητικές διαλεκτικές λέξεις έρχονται κατευθείαν από τα αρχαία ή τα μεταγενέστερα και βυζαντινά ελληνικά, ενώ συχνά αντί για λέξι ξενικής προελεύσεως που έχουμε στην κοινή νεοελληνική, οι Κρητικοί χρησιμοποιούν αρχαιοελληνικό συνώνυμο⁴. Υπάρχουν και πολλές λέξεις ξενικής προελεύσεως στην κρητική διάλεκτο, απομεινάρια των μακρών περιόδων ξενικής κατοχής της Κρήτης. Δεν υπάρχουν όμως σλάβικες, αραβικές, αλβανικές και βλάχικες λέξεις, όπως αυτές που βρίσκουμε σε άλλα νεοελληνικά ιδιώματα.

⁴ Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

➤ ΜΑΝΙΑΤΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ

Γεωγραφικός χώρος: Στη Μάνη ο λόγος ήταν ιδιωματικός μέχρι τα τελευταία χρόνια, οπότε η μάστιγα της αστυφιλίας άδειασε την ιστορική χερσόνησο από τους κατοίκους της σπρώχνοντας τους Μανιάτες στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας (Λαύριο, Πειραιά, Αθήνα) και τρέποντάς τους σε επαγγέλματα που πολύ λίγο ευνοούν τη διατήρηση των τοπικών ιδιωματισμών του τόπου προελεύσεως του κάθε ομιλητού (αξιωματικοί, υπάλληλοι, εκπαιδευτικοί). Η κοινή νεοελληνική διέβρωσε τον λόγο και εκείνων, των λίγων, που παρέμειναν στους πατρογονικούς βράχους. Έτσι από τα φαινόμενα που θ' απαριθμήσουμε, είναι ζήτημα αν, σποραδικά, θα επισημάνει δείγματά τους ο σημερινός επισκέπτης της Μάνης, κι αυτό αν διαθέτει ασκημένο αυτί και το τείνει προσεκτικά στην ομιλία των κατοίκων.

Γενικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος: Η ορεινή διαμόρφωση του εδάφους της Μάνης, η απομόνωση της περιοχής από τον υπόλοιπο Μοριά, η κλειστή τοπική ζωή των κατοίκων της, που είχε διαμορφώσει ιδιαίζουσες συνθήκες και ξεχωριστά ήθη και έθιμα, η μη υποταγή των Μανιατών στον Τούρκο κατακτητή (πράγμα που σφυρηλάτησε τον φιλελεύθερο και αγέρωχο χαρακτήρα τους και συγκράτησε τα παμπάλαια δωρικά στοιχεία του), όλα αυτά είναι παράγοντες που έκαναν το τοπικό ιδίωμα, να διατηρήσει τον αρχαϊκό, συντηρητικό χαρακτήρα το, αρκετά δωρικά κατάλοιπα, πολλές ομοιότητες με τη διάλεκτο της Κρήτης και σημαντικές τοπικές διαφορές (λεξιλογικές, σημασιολογικές, μορφολογικές και φωνητικές) μέσα στη σχετικά μικρή γεωγραφική περιοχή που ονομάζεται Μάνη⁵.

Βασικά διαιρούμε το μανιάτικο ιδίωμα σε δύο μέρη: στο ιδίωμα της Έξω Μάνης (περιοχής που σήμερα ανήκει διοικητικά στο νομό Μεσσηνίας) και στα καθαυτά μανιάτικα, δηλ. στο ιδίωμα των επαρχιών Οιτύλου (αποσκιαδερή Μάνη) και Γυθείου (προσηλιακή Μάνη) του νομού Λακωνίας. Το ιδίωμα της Έξω Μάνης πλησιάζει περισσότερο την κοινή νεοελληνική, το ιδίωμα της χερσονήσου έχει πολύ πιο έντονο ιδιωματικό χαρακτήρα

⁵ Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

Το πιο χτυπητό χαρακτηριστικό του μανιάτικου ιδιώματος είναι ο τσιτακισμός, δηλ. η προφορά του κ σαν τα μπροστά από τα φωνήεντα e και i, στην Έξω Μάνη, και σαν δασύ κ, όπως το κρητικό, στη μανιάτικη χερσόνησο. Στη δεύτερη αυτή περιοχή και τα γ και χ προφέρονται δασέα (όπως στην Κρήτη) μπροστά από τα ίδια αυτά φωνήεντα. Τα σύμφωνα μπ, ντ, γκ προφέρονται χωρίς το έρρινο στοιχείο (σαν τα λατινικά b, d και g) σ' ολόκληρη τη Μάνη⁶. Πολύ χτυπητός είναι επίσης και ο μανιάτικος φραστικός τονισμός, που δίνει ένα ξεχωριστό σύρσιμο της φωνής στην κουβέντα του Μανιάτη, ιδιαίτερα του κατοίκου της Μέσα Μάνης, δηλ. του νότιου άκρου της χερσονήσου. Στην ίδια αυτή περιοχή, το σ προφέρεται σαν δασύ χ μπροστά από το ημίφωνο ι (π.χ. *ίχια* αντί για *ίσια* και *αλλού ίσα*) και σαν ζ σε ορισμένους αντωνυμικούς τύπους: *ζέ, ζου, ζας* αντί *σε, σου, σας*. Σε μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση παρατηρούμε την πτώση του τελικού ς μπροστά από το κτητικό *μας* (όπως στην Κρήτη) και από άλλους εγκλιτικούς τύπους: *ο πατέρα μας, οι τρεί μας, ο κήπο μου, ο κήπο ζου (=σου), ο κήπο του, ο κήπο τους, ο κήπο ζας (=σας)*. Στη Μέσα Μάνη επίσης παρατηρείται το φαινόμενο της επενθέσεως του ημίφωνου ι, δηλ. της μεταφοράς του πριν από το σύμφωνο που προηγείται από αυτό και παραμονής στη θέση του ενός ηχητικού κατάλοιπου, π.χ. *πο'δια* = *πόδια*, *μέ'ρια* = *μεριά*, *χώ'ρια* = *χωριά*. Το φαινόμενο αυτό είναι το πιο δυσαπόβλητο από τον λόγο του Μεσομανιάτη και ταυτόχρονα το πιο δύσκολο να μιμηθούν όσοι δεν είναι ντόπιοι.

⁶ Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

➤ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Τα μοιρολόγια είναι έμμετρα στιχουργήματα με θλιβερή υπόθεση. Τραγούδια θρηνητικά, που τα απαγγέλλουν οι άνθρωποι κατά το θάνατο αγαπημένων τους προσώπων.

Τα μοιρολόγια και γενικά τα τραγούδια του Χάρου έχουν παλιά παράδοση και διασώζουν Ομηρικά έθιμα γύρω από το συγκλονιστικό γεγονός του θανάτου. Ο θάνατος για τους αρχαίους Έλληνες, όσο και αν η διδασκαλία τους δέχεται την αθανασία της ψυχής και το χωρισμό της από το σώμα, δεν έπαυε να είναι γεγονός που έφερνε θλίψη και πόνο στους ανθρώπους.

Τα πρώτα μοιρολόγια τα βρίσκουμε στον Όμηρο, όπου αναφέρονται νεκρώσιμα τραγούδια της Ανδρομάχης, της Εκάβης, της Ελένης, του Αχιλλέα κτλ., με περιεχόμενο όμοιο σχεδόν με τα σημερινά Ελληνικά μοιρολόγια.

Διάσημοι ποιητές, σαν τον Πίνδαρο και το Σιμωνίδη, έγραψαν επικήδεια τραγούδια για τους νεκρούς πλούσιων οικογενειών. Το έθιμο αυτό συνεχίστηκε και μετά την επικράτηση του Χριστιανισμού, περνά μέσα από τη Βυζαντινή εποχή, ακμάζει στη μεταβυζαντινή και φτάνει στη νεώτερη εποχή με την πλούσια σε λυρική ποικιλία.

Τα σύγχρονα μοιρολόγια αποτελούνται συνήθως από δεκαπεντασύλλαβους στίχους και διακρίνονται σε μοιρολόγια επαινετικά του νεκρού και σε μοιρολόγια του Χάρου.

Το μοιρολόι φτάνει στη μεγαλύτερη ακμή στην περιοχή της Μάνης, αλλά εκεί η εκφραστική του δύναμη μεταβάλλεται σε αφηγηματικό ποίημα-τραγούδι, σε εκτενή πολλές φορές ιστορία του νεκρού.

Στη Μάνη, τα μοιρολόγια έχουν σχεδόν υποκαταστήσει τα άλλα τραγούδια, είναι η μόνη μορφή λαϊκής ποίησης και μεταφέρονται από γενιά σε γενιά, ενώ και σήμερα ακόμα αυτοσχεδιάζουν και δημιουργούν οι Μανιάτισσες.

Στη Μάνη επικρατεί ολόκληρη εθιμοτυπία για τα μοιρολόγια. Όταν πεθάνει κάποιος οι γυναίκες του χωριού πηγαίνουν στο «κάθισμα», κάθονται γύρω-γύρω από το νεκρό και αρχίζουν ένα διάλογο με μοιρολόγια. Οι γυναίκες μοιρολογούν το νεκρό ιεραρχικά, που, όταν πρόκειται για άνδρα, ξεκινά από τη μάνα και συνεχίζεται από

την αδελφή, την κόρη και, τέλος καταλήγει στη γυναίκα του. Αποτελεί τιμή για την οικογένεια του νεκρού να μοιρολογηθεί από άτομο εκτός της οικογένειας.

Τη γυναίκα που λέει ένα μοιρολόι δεν πρέπει να τη διακόψει κανένας και αυτή που θέλει να συνεχίσει ζητά την άδειά της. Το μοιρολόι αρχίζει με το ξενύχτισμα του νεκρού, συνεχίζεται όταν το φέρετρο μεταφέρεται στην εκκλησία και αλλάζει μ' ένα σπασμωδικό κλάμα μέσα στην εκκλησία την ώρα της ακολουθίας. Γίνεται εντονότερο στο δρόμο προς το νεκροταφείο, όπου ενώνεται με τις φωνές των συγγενών του νεκρού, και αποκορυφώνεται μπροστά στον τάφο.

Οι μοιρολογήτρες, μερικές από τις οποίες κάνουν μεγάλα ταξίδια για να θρηνήσουν ένα μακρινό συγγενή τους ή κάποτε και ανθρώπους που δε συνάντησαν ποτέ, αυτοσχεδιάζουν βασικά τα μοιρολόγια τους δίπλα στο νεκρό, με βάση ορισμένες τυπικές φράσεις που επαναλαμβάνονται σταθερά.

Τα μανιάτικα μοιρολόγια είναι μεγάλοι επικήδειοι έμμετροι ύμνοι, στους οποίους ο κλασικός δεκαπεντασύλλαβος του δημοτικού τραγουδιού έχει αντικατασταθεί με δεκαεξασύλλαβο στίχο.

Μπορούν να χωριστούν σε κατηγορίες, όπως και τα μοιρολόγια της υπόλοιπης Ελλάδας, αλλά πρέπει να προστεθούν σε αυτά και τα διάφορα ιστορικά περιστατικά, στα οποία αναφέρονται η ζωή του νεκρού, ο τρόπος του θανάτου του, η κοινωνική σταδιοδρομία και δράση του ή η πολεμική και στρατιωτική σταδιοδρομία του.

Έχουμε ακόμη μανιάτικα μοιρολόγια νουθετικά και φρονηματιστικά και με πιο γενικό ιστορικό και εθνικό ενδιαφέρον. Τέλος υπάρχουν και μοιρολόγια που αναφέρονται στην εκδίκηση και είναι τα περισσότερα και τα πιο χαρακτηριστικά της Μάνης.

Παρακάτω αναφέρουμε το μοιρολόι της πρωταγωνίστριας του επεισοδίου όπου ασχολείται επαγγελματικά με το μοιρολόι.

Μοιρολόι

Ουι ι ι ι Ουι ι ι ι ι Ου Ου Ου Κλαίνε τ' άστρα κλαίει η αυγή η η η και τραβάω το
μαλλί ι ι ι και τραβάω το μαλλί ι ι ι, ποιος θα πληρώσει τη ΔΕΗ, έχουν χαθεί το φεγγάρι
μου και έχουμε μια σύνταξη και έχουμε μια συνταξη αχου ποιος θα πληρώσει τη συνταξη
ουι ουι ουι ουι ι ι ι

➤ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Γεωγραφικός χώρος: Η ποντιακή ή ποντική διάλεκτος ήταν η μορφή της ελληνικής που μιλούσαν οι ελληνόφωνοι κάτοικοι του ανατολικού τμήματος της μικρασιατικής παραλίας του Εύξεινου Πόντου και σε αρκετό βάθος στην αντίστοιχη ενδοχώρα συνολικά σε 800 οικισμούς (πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά). Μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας το 1922, όσοι Πόντιοι γλύτωσαν από την τούρκικη σφαγή εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, κυρίως στις περιφερειακές συνοικίες των μεγάλων πόλεων (Αθήνας, Πειραιά, Θεσσαλονίκης), αλλά και σε συμπαγείς κατά το μάλλον ή ήττον οικισμούς στην ύπαιθρο της Μακεδονίας και της Θράκης. Από τότε ο όρος ποντιακή διάλεκτος έχασε τη γεωγραφική του έννοια. Τα ποντιακά εξακολουθούσαν να τα μιλούν οι Πόντιοι πρόσφυγες στις νέες τους εστίες μέχρι τα τελευταία χρόνια, οπότε, κάτω από την επίδραση της κοινής νεοελληνικής κοντεύουν πια να σβήσουν εντελώς, αφού πέρασαν το στάδιο της αλλοιώσεως και φθοράς (ανάμιξη με άλλα ντόπια ή μικρασιάτικα ιδιώματα).

Υποδιαίρεση της ποντιακής: Ο γεωγραφικός χώρος που μιλούσαν τα ποντιακά στη Μ. Ασία ήταν αρκετά μεγάλος, ώστε ν' αναπτυχθούν μέσα σ' αυτόν διαλεκτικές διαφορές κατά τόπους. Έτσι βασικά μπορούμε να ξεχωρίσουμε τρεις μεγάλες διαλεκτικές ομάδες: τα *οινουντιακά* (Οινόη, Άνω Άμισός, Ίνέπολις, Σινώπη), που είχαν (κυρίως στην Ίνέπολι) αρκετή επίδραση από την κοινή νεοελληνική μέσω Κωνσταντινουπόλεως, τα *τραπεζουντιακά* (Τραπεζούντα, Κερασούντα, Ριζούντα, Σούρμενα, Όφις, Λιβερά, Τρίπολις Ματσούκα) και τα *χαλδιώτικα* (επαρχία Χαλδίας, Αργυρούπολις, Σάντα, Κρώμνη, Κοτύωρα, Νικόπολις, ελληνόφωνα χωριά της περιοχής Κολωνίας, γύρω από τον ποταμό Λύκο, τα χωριά των Ποντίων μεταλλωρύχων της Καππαδοκίας που ανήκαν στα βιλαέτια Άγκυρας και Ίκονίου κλπ.) Τη διαίρεση αυτή την οφείλουμε στον Μαν. Τριανταφυλλίδη ο οποίος προσθέτει πως τα χαλδιώτικα είναι περισσότερο από τις άλλες δύο ομάδες επηρεασμένα από την τούρκικη γλώσσα και έχουν αρκετή σχέση με το ιδίωμα των Φαράσων της Καππαδοκίας. Ποντιακά μιλούσαν και οι ελληνόφωνοι κάτοικοι μερικών χωριών του βιλαετίου της Προύσας και του σαντζακίου της Νικομηδείας καθώς και οι κάτοικοι της κόμης Άργανα στον ποταμό Τίγρη.

Μπορούμε να διαιρέσουμε την ποντιακή διάλεκτο σε ιδιώματα που διατηρούν το

τελικό ν και σ' εκείνα που το έχουν αποβάλει. Μια άλλη διαίρεση είναι σε ιδιώματα που διατηρούν τα άτονα ι και ου σ' εκείνα που τα χάνουν.

Γενικά χαρακτηριστικά της διαλέκτου: Η ποντιακή διάλεκτος γνωρίζει τα δασέα συριστικά (όπως τα ch και τα j της γαλλικής) και το παχύ (όπως το κρητικό) χ που πολλές φορές γίνεται κ' αυτό παχύ σ (cheριν = χέρι). Επίσης γνωρίζει το ανοιχτό ε (σαν το γερμανικό a περίπου) που προέρχεται τις περισσότερες φορές από συναλοιφή της φωνηεντικής ακολουθίας εα και ια (βασιλάδες = βασιλιάδες). Αντίθετα οι ακολουθίες εα και ια μένουν ασυνίζητες (φωλέα, παντρεία, παιδιά = φωλιά, παντρεία, παιδιά). Χαρακτηριστικό φαινόμενο της ποντιακής προφοράς είναι η διατήρηση της αρχαίας προφοράς του η σαν ε (νύφε, Γιαννες, πεγάδιν, εγαπέσα, κλέφτες = νύφη, Γιάννης, πηγάδι, κλέφτης) αν και όχι σε όλες τις περιπτώσεις. Σ' ένα μεγάλο μέρος του Πόντου εξαφανίζονται σε ορισμένες θέσεις μέσα στη λέξη τα άτονα φωνήεντα ι και ου, πράγμα που θυμίζει τα «ημιβόρεια» ιδιώματα του ελλαδικού χώρου. Ακόμη ως προς τη φωνητική της, μέσα σε μία τονική ενότητα συχνά ο τόνος πέφτει στην τέταρτη ακόμα και στην Πέμπτη από τη λήγουσα συλλαβή⁷. Αυτό συμβαίνει σε κλητικές ονομάτων (*Χαράλαμπε*), σε ρηματικούς τύπους, όπου αναπτύσσεται κι ένας δευτερεύων τόνος στην β' ή γ' συλλαβή (*εκοιμούμουνέστινε* = κοιμόμαστε, παρατατικός) και σε συνεκφορά με εγκλιτική (*είπεν ατον* = του είπε). Από τη μορφολογία της διαλέκτου σημειώνουμε ότι τα άρθρα πολλές φορές παραλείπονται μπροστά από λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν (*άντρας – ι – μ' 'ερθεν* = ο άντρας μου ήρθε), ότι το άρθρο της γενικής του ενικού είναι συχνά και για τα τρία γένη *τη*, ότι τα εμπρόθετα άρθρα *στον, στην, στο, στα*, προφέρονται *σον, σην, σο, σα*, ότι η γενική των ονομάτων είναι πολύ εύχρηστη ενώ σε άλλα νεοελληνικά ιδιώματα ιδίως στη Βόρεια Ελλάδα, έχει σχεδόν χαθεί, τουλάχιστον στον πληθυντικό. Η υποκοριστική κατάληξη της ποντιακής στο ουδέτερο είναι *-όπον* (από το *-όπουλον*), π.χ. *κορτζόπον* = κοριτσάκι, *λαλόπον* = φωνούλα κ.λπ. Τα θηλυκά των ζώων και των άψυχων παίρνουν στον πληθυντικό το άρθρο *τα* αντί *οι* (*τα κοσσάρας* = οι κότες). Τα έναρθρα αρσενικά ονόματα σε *-ος*, όταν είναι υποκείμενα λήγουν σε *-ον* (*ο λύκον, ο διάβολον, ο Γιαννές ο Χρυσόστομον* = ο λύκος, ο διάβολος, ο Γιάννης ο Χρυσόστομος). Χαρακτηριστικά είναι τα θηλυκά επίθετα σε *-έσσα* (*βαρέσσα, μοναχέσσα, ορφανέσσα* =

⁷ Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

βαρειά, μοναχή, ορφανή). Το αριθμητικό τέσσερεις (στο αρσενικό γένος) έχει τους τύπους *οι τέσσερ'* και *οι τέσσαρ'* στην ονομαστική και τους *τέσσαρ'ς* ή τους *τέσσερους* στην αιτιατική.

Η ποντιακή διάλεκτος έχει πολλές ιδιοτροπίες στα ρήματα της. Κάποιες από αυτές είναι: το γ' πληθυντικό πρόσωπο του ενεστώτα λήγει σε *-ουνταν* (π.χ. *θάφκουνταν* = θάβονται), τα ρήματα σε *-ωνω* συχνά σχηματίζονται σε *-ουμαι* (π.χ. *ανακατουμαι* = ανακατώνω), ο παθητικός αόριστος τελειώνει σε *-θα* (*εκοιμήθα* = κοιμήθηκα), ο ενεργητικός παρατατικός σε *-να* (*επαρακαλνα* = παρακαλούσα), πολλά παθητικά ρήματα τελειώνουν σε *-ίσκουμαι* (*μετανίσκουμαι* = προσεύχομαι) κ.λπ.

Από τα συντακτικά φαινόμενα αναφέρουμε τη θέση της αντωνυμίας μετά το ρήμα, περίπου όπως στην Κρήτη: *έγκα σε* = σου'φερα (αρχαία *ήνεγκόν σοι*), *την ψυχη μ'α δίγω σε* = την ψυχή μου να σου δώσω.

Η ποντιακή διάλεκτος αν και γεωγραφικά βρίσκεται μακριά από τον νησιώτικο ελληνόφωνο χώρο, ανήκει στην ζώνη του *είντα* και όχι του *τι* (ερωτηματική αντωνυμία)⁸. Μόνο που το *είντα* αυτό οι Πόντιοι, το προφέρουν *ντό* (*ντό φτας;* = τι κάνεις; *ντό να ίνουμαι;* = τι να γίνω; *ντο εν' αουτο;* = τι είν' αυτό;). Η αντωνυμία *αούτος* ή *αβούτος* (αυτός) είναι χαρακτηριστική της διαλέκτου και γι'αυτό οι σύνοικοι των Ποντίων άλλοι Έλληνες τους ονομάζουν σκωπτικά *Αούτηδες*. Τα ποντιακά είναι και η μόνη διάλεκτος της ελληνικής που δεν γνωρίζει το αρνητικό μόριο *δεν* και χρησιμοποιεί αντί γι' αυτό το *κί* που προέρχεται από το αρχαίο *ούκι, ουχί*.

⁸ Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

ΔΙΑΛΟΓΟΙ

- *Κρητικιά Πεθερά*

Περίληψη: Η Ρένα, γέννημα θρέμμα της λεβεντογέννας Κρήτης, γίνεται έξω φρενών όταν ανακαλύπτει ότι η μοναχοκόρη της, Σοφία, έχει δεσμό μ' ένα αγόρι. Η Ρένα επιστρατεύει την αδελφή της, Βάσω και τον γιο της, Στέλιο, το μαύρο πρόβατο της οικογένειας για να μάθει ποιος έχει ξεμουαλίσει τη Σοφία. Τα πράγματα όμως γίνονται ακόμα πιο δύσκολα για εκείνη, όταν συνειδητοποιεί ότι ο αγαπημένος της κόρης της λέγεται Ζερβονικολάκης και είναι ορκισμένος εχθρός της. Μια παλιά βεντέτα ξαναοίγει: Η Ρένα βρίσκεται αντιμέτωπη με τα παλιά και ορκίζεται εκδίκηση.

Ηθοποιοί: Ελένη Καστάνη (Ρένα) , Δημήτρης Κουρούμπαλης (Στέλιος) , Σάκης Μπουλάς (Γιώργης) , Νίκος Γεωργίου (ΙΙΙ) , Δημήτρης Μάνεσης (Μανόλης) , Μέλπω Κωστή (Βάσω) , Μαργαρίτα Ζαχαρίου (Σοφία) , Δημήτρης Πώρος (Σήφης) , Κατερίνα Μπιλάλη

1ος Διάλογος:

Ρένα: Ήρθε η ώρα, πάμε!

Στέλιος: Για ίντα πράμα;

Ρένα: Για έφοδο. Εεεε! Ίντα γίνεται εδώ ε;

Κόρη: Μαμά! Ίντα θες εσύ επαέ;

Ρένα: Θωρώ πως κάποιος επαέ έχει μακριά τη χέρα. Θα αρχίσω τις περικοπές με του την μαχαίρα. Ίντα κάνεις εσύ εδώ ε;

Βάσω: Εκάτεχα ότι είσαι κουζουλαμένη, αλλά δεν το φανταζόμουν ότι θα' φτανες τόσο μακριά.

Ρένα: Ήτανε που δεν ήξερες ε; Πόσο καιρό τα ξέρεις και δεν μου τα λες ε;

Βάσω: Ρένα, πάμε να φύγουμε

Ρένα: Όχι όχι, άσε με άσε με άσε με να τον ανοίξω εγώ στα δυο σαν την κονσέρβα! Τον σαρδανάπανο.

Βάσω: Στέλιο μου, κράτα την.

Ρένα: Μην τολμήσεις και με πιάσεις, γιατί θα σου κόψω τον πόδα!

Στέλιος: Ίντα να κάμω εγώ τώρα;

Βάσω: Πιάσε τη σου λέω!

Στέλιος: Μα δεν ακούς ρε θειά, τι λει; Θα μου κόψει τον πόδα κι ύστερα πως θα περπατώ;

Βάσω: Θα σου κάμω δώρο τις γιορτές αναπηρικό καροτσάκι. Κράτα την μωρέ γιατί θα κάνει φονικό.

Στέλιος: Ωβου ωβου! Σόρρυ μανα!

Ρένα: Εντάξει, εντάξει! Εντάξει!! Αφήσετε με, αφήσετε με! Θα μιλήσομε πολιτισμένα. Άστον εσύ μην τ' αγγίζεις. Έχε χάρη κακομοίρη μου, που με βαστούνε, αλλιώς δεν θα γλύτωνες απ' τα χέρια μου! Ρεμπεςκιέ, άθλιο τομάρι.

Μανόλης: Ε ως εδώ! Πολλά είπες του λόγου σου και δεν είμαι μαθημένος σε τέτοια λόγια. Αν δεν ήσουν μάνα της Σοφίας να το ξέρεις θα σε χτύπαγα.

Ρένα: Αρχίσαμε και τσι αγριάδες τώρα; Ε! Για σε παρακαλώ γιατί εγώ δεν φοβούμαι κανέναν, εγώ πιάνω την πέτρα και την εστύβω! Κακομοίρη μου θα σε πιάσω και θα σε φυτέψω ανάποδα με την κεφαλή στο χώμα και θα κάνω και γεώτρηση για να ποτίζω τις

ελιές μου! Εγώ είμαι Κρητικιά ρε!

Μανόλης: Γιαντα εγώ τι είμαι; Κρητικός δεν είμαι;

Ρένα: Εσύ είσαι βουτυρομπεμπές ρε. Ετσά ειν' οι Κρητικοί;

Σοφία: Μαμά σε παρακαλώ! Αγαπιόμαστε!

Ρένα: Σιωπή εσύ. Μη μιλείς! Μ' εσένα θα τα πούμε στο σπίτι. Άμα ξαναπλησιάσεις τη Σοφία δεν θα σε σώσει κανείς και ας με κρατούνε εμένα άλλοι δέκα!

Μανόλης: Τη Σοφία την αγαπώ και θα την πάρω!

Ρένα: Μπα που να σε πάρει ο Άγιος Πέτρος! Δεν είναι καλύτερα να πάρεις τα βουνά γιατί από εμένα σου λέω απ' τα χέρια μου δεν θα γλυτώσεις! Μπρός εσύ πάμε.

Σοφία: Δεν πάω πουθενά θα μείνω επαέ!

Ρένα: Ιντα πες; Ιντα πες;

Σοφία: Είμαι ενήλικη πια δεν μπορείς να με κάνεις ότι θέλεις!

Ρένα: Είσαι ενήλική ε; Έλα πάμε πάμε σου λέω πάμε.

▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Σε όλο το επεισόδιο βλέπουμε ότι οι Κρητικοί είτε άντρες ή γυναίκες, όλοι είναι μαυροφορεμένοι και πολλές φορές φοράνε τις παραδοσιακές στολές της Κρήτης. Ωστόσο, τα άτομα μικρότερης ηλικίας και ειδικότερα τα κορίτσια δεν είναι και τόσο πιστοί σε αυτό και τις περισσότερες φορές έρχονται αντιμέτωποι με ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας καθώς θεωρούν ότι το να ντύνεται με κοντά φορέματα και σορτσάκια δεν είναι ηθικά σωστό.

Στον πρώτο διάλογο μπορούμε να καταλάβουμε την ηθική της κρητικής μητέρας καθώς δεν δέχεται τη σχέση της κόρης της με τον νεαρό. Προσπαθεί με απειλές να τρομάξει το ζευγάρι έτσι ώστε να χωρίσουν αλλά δεν το καταφέρνει. Στη συνέχεια βλέπουμε την αδερφή της μάνας να προσπαθεί να την πείσει να φύγουνε και να μην κάνει κάτι χειρότερο όπως απειλεί. Ωστόσο η μάνα δεν θα ησυχάσει αν δεν καταφέρει να χωρίσει το ζευγάρι και να έρθει η κόρη της μαζί της στο σπίτι. Η μάνα απειλεί ακόμη και τον γιο της ότι αν την κρατήσει από το να κόψει το χέρι του αγοριού της κόρης της θα του κόψει το πόδι. Την βλέπουμε να θεωρεί το αγόρι της κόρης της ‘βουτορομπεμπέ’ ενώ θεωρεί ότι η ίδια της μπορεί να κάνει ότι θέλει καθώς είναι Κρητικά.

Στο τέλος της σκηνής ωστόσο καταφέρνει να πάρει την κόρη της και να απειλεί ότι αν την ξαναπλησιάσει δεν θα γλυτώσει από τα χέρια της.

2ος Διάλογος:

Ρένα: Σταματήστε όλοι σας!

Βάσω: Ρένα! Ιντα θες επαέ;

Ρένα: Δεν συνηθίζω να πηγαίνω πουθενά ακάλεστη.

Σοφία: Μαμά, γιαντα βαστάς την καραμπίνα;

Ρένα: Αλλά σήμερα είπα να κάνω μία εξαίρεση!

Γιώργης: Δεν έχεις καμιά δουλειά επαε. Σήκω και φύγε!

Ρένα: Οι Γιώργη δεν θα φύγω πριν πω την τελευταία λέξη! Να ζήσει η νύφη και ο γαμπρός! Κόρη μου κόρη μου!

Σοφία: Δηλαδή αυτό σημαίνει ότι....

Ρένα: Ότι σου δίνω την ευχή μου. Να παντρευτείς τον άντρα που αγαπάς. Έλα εσύ επαε έλα! (απευθύνεται στον Μανόλη), γροίκα καλά να μου την προσέχεις. Και από την Δευτέρα κανονικά στο σχολειό, μην ξεχνιόμαστε τον Ιούνιο θέλω να μου φέρεις το απολυτήριο.

Σοφία: Στο υπόσχομαι!

Βάσω: Ήμουνα σίγουρη πως κάποια στιγμή θα καταλάβαινε.

Ρένα: Δεν έχω καταλάβει πράμα Βάσω. Είμαι Κρητικιά εγώ!

Βάσω: Ε τότες γιατί είσαι επαέ;

Ρένα: Γιατί εκτός από Κρητικιά είμαι και μάνα. Κι είπα για χάρη τη κόρης μου ας κάνω μια παραχώρηση.

Γιώργης: Φίλοι λοιπόν!

Ρένα: Οι μόνο φίλοι και συμπέθεροι και κουμπάροι!

Βάσω: Κουμπάροι; Γιάντα;

Ρένα: Γιατί εγώ θα σας επαντρέψω! Γιώργη συμπέθερε, θα με συγχωρήσεις;

Γιώργης: Ε βέβαια! Είμαι Κρητικός εγώ!

▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Στον διάλογο που καταγράψαμε παραπάνω βλέπουμε την μάνα να έχει αλλάξει συμπεριφορά και να δέχεται τον γάμο της κόρης της με τον Μανόλη. Κάτι το οποίο μας δείχνει ότι ενδιαφέρεται και αγαπάει την κόρη της.

Ακόμη, φαίνεται να λύνεται η βεντέτα που υπήρχε τόσα χρόνια ανάμεσα στις δυο οικογένειες και να θέλει να παντρέψει την αδερφή της με τον Γιώργη. Οι βεντέτες στη Κρήτη δύσκολα λύνονται ωστόσο βλέπουμε ότι η συγκεκριμένη έχει αίσιο τέλος.

Στη συγκεκριμένη σκηνή ακούμε και την παραδοσιακή λύρα της Κρήτης. Η Κρητική λύρα ανήκει στην κατηγορία των χορδόφωνων μουσικών οργάνων με δοξάρι και έχει τις ρίζες της στην Ανατολή. Στην Κρήτη υπήρχαν δύο τύποι λύρας⁹. Το αποκαλούμενο σήμερα λυράκι, που έδινε οξύ και διαπεραστικό ήχο και η βροντόλυρα ή χοντρόλυρα, μεγαλύτερη σε μέγεθος, ιδανική για την πολύωρη συνοδεία τραγουδιού. Από τους δύο τύπους αυτούς και την επιρροή του βιολιού, προήλθε η σύγχρονη κοινή λύρα. Κατασκευάζεται από μονοκόμματο ξύλο κάποιας ηλικίας (τουλάχιστον 10 ετών) και συνήθως χρησιμοποιείται ασφένταμος, καρυδιά, μουρνια, κ.α. Η σκάφη, το κοίλο σκαφτό σώμα της λύρας λέγεται και καύκα ή καυκί. Το καπάκι (εμπρόσθιο μέρος) είναι αυτό που επηρεάζει άμεσα τον ήχο του οργάνου και ιδανικό υλικό για την κατασκευή του θεωρείται το κατράνι (υλικό ηλικίας άνω των 300 ετών που προέρχεται από δοκάρια παλαιών κτισμάτων). Παλιά οι χορδές ήταν εντέρινες και το δοξάρι είχε τρίχες από ουρά αλόγου που συνήθως έφερε μια σειρά από σφαιρικά κουδουνάκια, τα λεγόμενα γερακοκούδουνα.

1. ⁹ Θωδωρή Ρηγινιώτη και Κωστή Βασιλάκη *Η Ιστορία της Κρητικής Λύρας*

- *Πόντια Πεθερά*

Περίληψη: Η Παρέσα Ασκερίδου, είναι μια 50χρονη Πόντια, που ζει στο Κιλκίς. Ο γάμος του γιου της, Γιώργου με τη Θρακιώτισσα Κούλα είναι το μεγάλο πρόβλημα της Παρέσας. Στα πέντε χρόνια του γάμου τους, η Παρέσα δε χάνει ευκαιρία να την υπονομεύει και να την εκνευρίζει. Στην επέτειο του γιου της, έρχεται από την Ορεστιάδα η μεγάλη εχθρός της Παρέσας, η Φεβρωνία η συμπεθέρα της. Θέλει να πείσει τον Γιώργο και την Κούλα να μετακομίσουν στον Έβρο και ν' αναλάβουν το μαγαζί της. Η Παρέσα μην μπορώντας ν' αποχωριστεί το γιο της, βάζει μπρος τα μεγάλα μέσα. Για καλή της τύχη επιστρέφει στο Κιλκίς, η Νόπη, παλιά συμμαθήτρια του Γιώργου και μεγάλος παιδικός του έρωτας. Η Παρέσα θα βαλθεί να διαλύσει το γάμο του παιδιού της και να τον ρίξει στα δίχτυα της Νόπης.

Ηθοποιοί: Ελισάβετ Κωνσταντινίδου (Παρέσα Ασκερίδου), Τάσος Παλαντζίδης (Σάββας), Στέφανος Κοσμίδης (Γιώργος Ασκερίδης, γιος της Παρέσας), Κατερίνα Θεοχάρη (Κούλα, κόρη της Φεβρωνίας), Ζώγια Σεβαστιανού (Φεβρωνία, συμπεθέρα της Παρέσας), Άννα Πατσέλη (Παναίλα), Ασπασία Κοκόση (Νόπη, παλιά συμμαθήτρια του Γιώργου), Θωμάς Τσαμπάνης (Κώστας), Δημήτρης Καμπερίδης (Πρόσφορος), Μαρία Ξενάκη (Ειρήνη), Λευτέρης Λαμπράκης (Τόλης), Αλέξανδρος Σωτηρίου (Σώτος), Πέτρος Θεοδωρακάκης (Νικόλας)

1ος Διάλογος:

Φεβρωνία: Μια και το μαγαζί πάει απ' το κακό στο χειρότερο να σε δώσω να αναλάβεις το μαγαζί στην Ορεστιάδα και να 'ρθετε να μείνετε εκεί!

Παρέσα: Εκεί; Που εκεί;

Φεβρωνία: Εκεί εκεί στη Β' Εθνική! Που εκεί συμπεθέρα μου; Στην Ορεστιάδα!

Παρέσα: Θα πάρεις εσύ το δικό μου το παιδί και θα το 'χεις όλη μέρα εκεί να δουλεύει και να πουλάει μεταξωτούς σεμέδες; Αυτό μου λες Φεβρωνία ;

Φεβρωνία: Αυτό ακριβώς!

Σάββας: Την περίοδο που έπαιζα ποδόσφαιρο στο Απόλλωνα Καλαμαριάς, όλα τα γκολ με το κεφάλι μου τα έβαζα.

Πρόσφορος: Μον ντη πίστης! Ντο λες; Πως το κανες;

Σάββας: Ξέρετε τι δυνατό που είναι; Στον τοίχο κάδρα κάρφωνα μ' αυτό! Να σας κάνω μια επίδειξη.

Παρέσα: Τι είπες μωρη μούμια;!

Φεβρωνία: Αυτό που άκουσες γερολαδού!

Κούλα: Μητέρα, γιατί αντιδράτε έτσι; Εξάλλου το μαγαζί του Γιώργου

Παρέσα: Α να χαθείς μωρη και εσύ! Μάνα και κόρη θέλετε να με πάρετε το παιδί και να μου το κάνετε σαν τα μούτρα σας!

Κούλα: Μα είναι καλή ευκαιρία μητέρα!

Παρέσα: Ποια ευκαιρία μωρε; Χαμένες! Θέλετε να το πάρετε το παιδί μου, να το βάλετε σαν σκλάβο να δουλεύει από το πρωί ως το βράδυ, να κάθεστε εσείς να ξύνεστε!

▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Στον διάλογο που έχουμε καταγράψει βλέπουμε αρχικά την μητέρα της νύφης να τους κάνει πρόταση να αναλάβουν το μαγαζί που έχει η ίδια της στην Ορεστιάδα όπου και ζει. Ωστόσο, φαίνεται η μητέρα του γαμπρού να μην συμφωνεί με αυτήν την πρόταση και να μην θέλει να φύγει ο γιος της από κοντά της. Από την αντίδραση της αυτή μπορούμε να καταλάβουμε ότι δεν δέχεται να χάσει τον γιο της από κοντά της ακόμη και αν θα είναι ευτυχισμένος. Θεωρεί ότι η συμπεθέρα και η νύφη της θέλουν να πάρουν τον γιο της στην Ορεστιάδα για να τον βάλουν να δουλεύει όλη μέρα και αυτές να κάθονται. Έτσι, εναντιώνεται στην συμπεθέρα και στην νύφη της και αρχίζουν να μαλώνουν και η μία να βρίζει την άλλη. Ο πατέρας του γιου προσπαθεί να αλλάξει θέμα συζήτησης για να αποφύγει της εντάσεις αλλά δεν τα καταφέρνει καθώς μόνο ο πεθερός του τον παρακολουθεί.

Ο γιος από την άλλη φαίνεται να μην παίρνει μέρος σε όλο αυτό που γίνεται είτε γιατί δεν ξέρει ποιον να υποστηρίξει ή γιατί συμφωνεί με την μητέρα του και δεν θέλει να φύγει από το πατρικό του.

Οι ποντιακές καταγωγής οικογένειες κανονικά συνήθιζαν να έχουν ως επικεφαλή τον άντρα, αλλά στη συγκεκριμένη οικογένεια βλέπουμε ότι η μάνα είναι η κεφαλή της οικογένειας και αυτή αποφασίζει για τα θέματα του σπιτιού. Ακόμη, φαίνεται να προσπαθεί να επιβληθεί και στην οικογένεια του γιου ο οποίος είναι παντρεμένος και επειδή δεν χωνεύει την νύφη της προσπαθεί να χωρίσει το ζευγάρι.

2ος Διάλογος:

Παρέσα: Αγαπημένα μου παιδιά! Τώρα που οι ώρες της πρώην νύφης μου στο Κιλκίς είναι πλέον μετρημένες, θεώρησα σκόπιμο να μην χρονοτριβούμε και να ανακοινώσουμε τους αρραβώνες σας! Είμαι πολλά χαρούμενη που ο γιός μου, το γιαβρί μου επιτέλους θα φτιάξει τη ζωή του. Νόπη μου, σε καλωσορίζω στο σπίτι μου και στην οικογένεια μας. Πιες τε! Πιες τε σ' αυτό! Μίλα Σάββα!

Νόπη: Καλώς σας βρήκα!

Σάββας: Εις Υγείαν!

Παρέσα: Άντε! Φάτε τώρα!

Πρόσφορος: Να'ρθεις μετά απ' το δωμάτιο να σε δείξω τη συλλογή μου!

Παρέσα: Πατέρα!

Πρόσφορος: Κετσεδέν!

Νόπη: Πάντως μητέρα, αν μου επιτρέπεις μετά το γάμο πρέπει να ψάξουμε για σπίτι!

Κώστας: Κάγκελο η Παρέσα!

Πρόσφορος: Κάγκελον!

Παρέσα: Ντο είπες Νόπη μου; Δεν σ' άκουσα!

Νόπη: Λέω ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε να μένουμε άλλο στο κάτω διαμέρισμα, είναι πολύ μικρό και μίζερο! Οικογένεια θα κάνουμε, παιδιά! Νομίζω ότι θα χρειαστούμε ένα καινούργιο πολυτελές διαμέρισμα. 200-300 τετραγωνικά θα είναι μια χαρά! Ε Γιώργο!

Παρέσα: Ας τον Γιώργο να καταπιεί για συνέχισε!

Νοπη: Ε να' χουμε και την αυτονομία μας.

Παρέσα: Ναι αλλά ξέρεις Νόπη μου αυτά τα διαμερίσματα στοιχίζουν λίγο ακριβά, δεν το ξέρεις;!

Νοπη: Και; Θέλεις να μου πεις ότι υπάρχει οικονομικό πρόβλημα; Και να προσλάβουμε και μια κοπέλα για το μαγαζί εγώ δεν μπορώ να συνεχίσω άλλο να δουλεύω.

Παρέσα: Μον τη πίστης! Γιατί Νόπη μου κουράστηκες;

Νόπη: Και βέβαια κουράστηκα. Εγώ το ζωντάνεψα το μαγαζί, είναι τώρα η ώρα να αποσυρθώ και να κοιτάξω το σπίτι μου. Τι; Θα δουλεύω όλη τη μέρα σαν την δουλαρα την Κούλα; Που δεν είχε καιρό ούτε έναν τανομενο σορβα (ποντιακό φαγητό) να φτιάξει;

▪ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Στον διάλογο που καταγράψαμε φαίνεται η πόντια μητέρα να έχει καταφέρει να χωρίσει το ζευγάρι και μάλιστα να έχει βρει ήδη την αντικαταστάτρια της πρώην νύφης της, την οποία φυσικά διάλεξε αυτή και η οποία είναι πόντια αφού θεωρεί ότι μόνο οι πόντιες νύφες είναι άξιες για τον γιο της. Ωστόσο, βλέπουμε την καινούργια νύφη να θέλει να κάνει το δικό της, κάτι που δεν αρέσει στη πεθερά της καθώς θέλει να ελέγχει τι γίνεται στο σπίτι του γιου της και να επιβάλλεται όσο περισσότερο μπορεί. Μάλιστα θεωρεί ότι δεν έχει κουραστεί η νύφη της τόσο ώστε να χρειάζεται να μην δουλεύει και να είναι στο σπίτι να φροντίζει τον γιο της όπως θέλει η ίδια.

Η νύφη ωστόσο φαίνεται να είναι αποφασισμένη για το τι θέλει και να μην την ενδιαφέρει η γνώμη της πεθεράς της, καθώς δεν θέλει να είναι δούλα στο μαγαζί του άντρα της αλλά να φροντίζει το σπίτι της κάτι που κάνουν όλες οι γνήσιες Πόντιες γυναίκες.

- *Μανιάτισσα Πεθερά*

Περίληψη: Η κυρά Πότα, κλασική φιγούρα της Μάνης αλλά και της παραδοσιακής Ελληνίδας μάνας, από τότε που χήρεψε, έναν μόνο τρόπο ήξερε για να βγάξει τον επιούσιο, το μοιρολόι. Με το κλάμα κατάφερε να μεγαλώσει και τον μοναχογιό της, τον Κωνσταντίνο και να τον στείλει στην Αγγλία για να σπουδάσει. Ο Κωνσταντίνος, θέλοντας να κάνει έκπληξη στη μάνα του, έρχεται στη Μάνη εντελώς ξαφνικά και απροειδοποίητα, φέρνοντας μαζί του και την αγαπημένη του, Ντέβα. Η Ντέβα, που έχει ζήσει στις Ινδίες και έχει ασπαστεί τελείως διαφορετικές φιλοσοφίες, θα έρθει αντιμέτωπη όχι μόνο με την Πότα αλλά και με ολόκληρη τη μικρή κοινωνία του χωριού.

Ηθοποιοί: Υρώ Μανέ (Πότα), Οδυσσέας Παπασπηλιόπουλος (Κωνσταντίνος), Καλλιρρόη Μυριαγκού (Ντέβα), Βασιλική Δέλλιου (Κανέλλα).

1ος Διάλογος:

Πότα: Λοιπόν, αφού λέτε ότι αγαπιέστε εγώ δεν έχω καμία αντίρρηση να είστε μαζί

Κωνσταντίνος: Μπράβο ρε μάνα, μπράβο ρε μάνα να σε φιλήσω, το ήξερα ότι στο τέλος θα μας καταλάβεις.

Κανέλλα: Μην τη διακόπτεις, οι απορίες στο τέλος. Συνέχισε Ποτούλα.

Πότα: Ευχαριστώ. Όπως ξέρουμε όλοι η κοινωνία της Μάνης είναι πολύ μικρή.

Κανέλλα: Μην το συζητάς. Για να σκεφτείς έτσι και κλάσεις εδώ στον Αι Νικόλα σε παίρνουν μυρωδιά πάνω στο Κεφαλοχώρι.

Κωνσταντίνος: Ποιος την υπολογίζει την κοινωνία ρε μάνα.

Πότα: Εγώ

Κανέλλα: Και εγώ

Πότα: Εγώ, ο συγχωρεμένος ο πατέρας σου, οι παππούδες σου οι συγχωρεμένοι, οι γιαγιάδες σου και όλοι πέρασαν πριν απ' αυτούς συγχωρεμένοι όλοι.

Κανέλλα: Γενιές και γενιές

Πότα: Και αν θες να λέγεσαι Μανιάτης, οφείλεις να τιμάς τον τόπο που σε γέννησε.

Ντέβα: Νομίζω έχει δίκιο η μητέρα σου.

Κανέλλα: Ορίστε συμφωνεί και ο πελαργός.

Πότα: Σε πρώτη φάση κανείς δεν πρέπει να μάθει ότι οι δυο σας είστε παντρεμένοι.

Κωνσταντίνος: Γιατί δηλαδή τόσο κακό που παντρεύτηκα;

Πότα: Πολύ κακό με τον τρόπο που το 'κανες. Και τα ήθη αυτού του τόπου δεν συγχωρούν τέτοια μεγάλα λάθη. Το θετικό βέβαια είναι ότι δεν σας έχει δει ποτέ κανείς μαζί εκτός από' μένα και την Κανέλλα.

Κανέλλα: Τους είδε και ο Ευτύχης (γάιδαρος της Κανέλλας) αλλά αυτόν μην τον φοβάστε, αυτός δεν μαρτυράει.

Κωνσταντίνος: Κάτσε ρε μάνα, κάτσε ρε μάνα, δηλαδή έτσι πως τα λες αισθάνομαι λες και πηγαίνω στον πόλεμο.

Πότα: Αυτό ακριβώς κάνεις, κήρυξες πόλεμο με τα ήθη και τα έθιμα αυτού του τόπου και το βρίσκω πολύ χλωμό αν θα βγεις ζωντανός απ' αυτή τη μάχη.

Κανέλλα: Ή ταν ή επι τας!

Πότα: Για τον κόσμο εσείς οι δυο δεν γνωριστήκατε ποτέ!

Κωνσταντίνος: Και πως θα γίνει αυτό ρε μάνα; Δεν θα την βλέπουμε που θα μπαίνοβγαίνει μες το σπίτι μας;

Πότα: Ε βγάλε πια το σκασμό κορώνη μου να σταυρώσω μια κουβέντα η γυναίκα!

Κανέλλα: Σαν τη πορδή πετάγεται!

Πότα: Ε μα!

Κωνσταντίνος: Ωραία ωραία ωραία, συνέχισε.

Πότα: Λοιπόν, η Ντέβα είναι στο χέρι της εάν το χωριό μας θα την αποδεκτή ή θα την ξεράσει. Γι' αυτό θα κυκλοφορεί μοναχή της.

Ντέβα: Πάρα πολύ ωραίο σχέδιο!

Κανέλλα: Εξαιρετικό!

Κωνσταντίνος: Δεν ξέρω τι λέτε εσείς, εμένα όλα αυτά μου φαίνονται περιττά.

Πότα: Α ναι; Σου φαίνονται περιττά; Ε τότε να τα μαζεύουμε

Κωνσταντίνος: Δηλαδή;

Πότα: Δηλαδή; Τα μπογαλάκια σας και δρόμο

Ντέβα: Κωνσταντίνε μην φέρνεις αντιρρήσεις, η μητέρα σου το κάνει για το καλό μας.

Κωνσταντίνος: Ρε μάνα ο κόσμος δεν θα αναρωτηθεί; Πες ότι τη βλέπουμε στο δρόμο δεν θα την ρωτήσουνε ποια είναι; Τι θα τους πει;

Κανέλλα: Ότι είναι ένα φάντασμα απ' το παρελθόν.

- ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Η συγκεκριμένη πεθερά παρόλο που δείχνει να θέλει να βοηθήσει το γιο της με τη γυναίκα κατά βάθος προσπαθεί να την ξεφορτωθεί καθώς δεν την θέλει αφού η νύφη της έχει διαφορετικές απόψεις από αυτήν. Έτσι, οργανώνει ένα σχέδιο για να καταφέρει να χωρίσει το ζευγάρι με τρόπο τον οποίο να μην καταλάβουν ότι ευθύνεται η ίδια της.

Αυτό προσπαθεί να το καταφέρει δείχνοντας ότι η κοινωνία της Μάνης δεν θα δεχτεί τόσο εύκολα τη νύφη της αφού έχει διαφορετικό στυλ από αυτούς και διαφορετικές απόψεις. Έτσι, θα πείσει λίγο πιο εύκολα την νύφη η οποία θέλει να μείνει όπου θέλει ο άντρας της καθώς τον αγαπάει.

Ο γιος της ωστόσο έχει αρκετές επιφυλάξεις, αφού δεν μπορεί χωρίς τη γυναίκα του και δεν μπορεί να καταλάβει πως το χωριό ενώ θα την βλέπει δεν θα απορεί για το ποια είναι και τι δουλειά έχει στο χωριό.

Στο τέλος ωστόσο θα καταφέρει να πείσει το ζευγάρι ότι έχει δίκιο αφού δεν υπάρχει άλλος τρόπος για να μπορέσουν να μείνουν μαζί και να τους δεχτεί η μικρή κοινωνία της Μάνης.

➤ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας ήταν να μπορέσουμε να δούμε τις διαφορές στις διαλέκτους της ελληνικής γλώσσας. Για να το πετύχουμε αυτό έπρεπε να εξετάσουμε προσεκτικά το κάθε επεισόδιο και να διαλέξουμε το καλύτερο κομμάτι που μας έδειχνε ξεκάθαρα τις μεταξύ τους διαφορές. Μέσα από τα επεισόδια μπορέσαμε να δούμε α) το ντύσιμο, β) τη μουσική, γ) τα ονόματα, δ) τους χορούς, ε) τα φαγητά, στ) τα χαρακτηριστικά τοπωνύμια, και ζ) τα τυπικά θέματα, για κάθε περιοχή και συνεπώς για κάθε διάλεκτο που ασχοληθήκαμε. Οι διαφορές που παρατηρήσαμε ήταν οι περισσότερες στην γλώσσα και όχι στον χαρακτήρα των πρωταγωνιστριών. Καθώς όλες οι πεθερές ήθελαν το καλό των παιδιών τους και απλά προσπαθούσαν να το πετύχουν με λάθος τρόπους. Και τις περισσότερες φορές συνέβαινε το αντίθετο από αυτό που ήθελαν να πετύχουν.

Ωστόσο, για τα χαρακτηριστικά τοπωνύμια δεν μπορέσαμε στα συγκεκριμένα επεισόδια να βρούμε κάποια γνωστά που να αναφέρονται στους διαλόγους. Εκτός από τα βασικά τοπωνύμια που μας δείχνουν την καταγωγή της κάθε διαλέκτου, για την μανιάτικη διάλεκτο η Μάνη και για την Κρητική διάλεκτο η Κρήτη. Για την ποντιακή διάλεκτο δεν έχουμε τοπωνύμια χαρακτηριστικά καθώς έχει τις ρίζες της στην μικρασιατική παραλία του Εύξεινου Πόντου.

Στην μουσική και στο χωρό μπορούμε να αναφέρουμε την κρητική λύρα που υπάρχει στην Κρήτη όπως και οι παραδοσιακοί κρητικοί χοροί. Η ποντιακή λύρα και οι ποντιακοί χοροί που έχουμε για την ποντιακή διάλεκτο. Στην Μάνη δεν διακρίναμε κάποιο ιδιαίτερο είδος μουσικής ή κάποιο συγκεκριμένο μουσικό όργανο, ούτε κάποιο είδος χορού αλλά αυτό συμβαίνει μόνο στο συγκεκριμένο επεισόδιο, στην πραγματική ζωή σίγουρα θα υπάρχουν.

Στα ονόματα της κρητικής διαλέκτου μέσα στο επεισόδιο καταλαβαίνει κανείς ότι έχουν κρητική ρίζα από τα επίθετα καθώς έχουν κατάληξη σε *-ακης* (π.χ. Ζερβονικολάκης). Στην ποντιακή διάλεκτο και στο συγκεκριμένο επεισόδιο έχουμε κάποια εντελώς διαφορετικά ονόματα από αυτά που ακούμε στην νεοελληνική γλώσσα, τα οποία υπάρχουν μόνο στην ποντιακή διάλεκτο (π.χ. Φεβρωνία, Παρέσα). Για το

μανιάτικο ιδίωμα δεν έχουμε να αναφέρουμε κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των ονομάτων παρά μόνο για το όνομα της πρωταγωνίστριας που ονομάζεται Πότα, το οποίο δεν το έχουμε συναντήσει πουθενά αλλού.

Για τα φαγητά στα επεισόδια της μανιάτισσας και της κρητικιάς πεθεράς δεν ακούσαμε κάποιο φαγητό της κάθε διαλέκτου που να είναι σήμα κατατεθέν. Ωστόσο στην πόντια πεθερά ακούσαμε τον παππού της οικογένειας να ζητάει από την γυναίκα του εγγονού του να του φτιάξει τανομένο σορβά το οποίο είναι μια ποντιακή σούπα.

Η κάθε διάλεκτος και το ιδίωμα που ακούστηκε στα επεισόδια φαίνεται να χρησιμοποιεί διαφορετικές λέξεις που σε άλλες διαλέκτους και ιδιώματα δεν υπάρχουν, να χρησιμοποιεί διαφορετικά μορφολογικά χαρακτηριστικά για παράδειγμα στην κρητική διάλεκτο χρησιμοποιούν το άρθρο τση και τσι αντί για τους και τις, στο μανιάτικο ιδίωμα έχουμε το φαινόμενο όπου ορισμένα ρήματα όταν έχουν άμεσο αντικείμενο σε πτώση αιτιατική, συντάσσονται με αντωνυμία αιτιατικής αντί γενικής πτώσης, π.χ. *ζε το λέου αντί σου το λέω*. Στην ποντιακή διάλεκτο έχουμε τα δασέα συριστικά και το παχύ χ που πολλές φορές γίνεται κι' αυτό παχύ σ (*cherin* = χέρι).

Στα τυπικά θέματα είδαμε όλες τις μητέρες να θέλουν τα παιδιά τους να τους σέβονται, να τους ακούνε και να μην τους φέρνουν αντίρρηση. Να θέλουν να κάνουν πάντα το δικό τους ακόμη και αν δεν είναι ευτυχισμένοι με την ζωή τους. Να είναι τυπικοί στο τι θα πει ο κόσμος και όχι στο αν τα παιδιά τους είναι ευχαριστημένα από την ζωή τους. Ακόμη στην περίπτωση της κρητικιάς πεθεράς την βλέπουμε να μην θέλει η κόρη της να έχει αγόρι γιατί είναι μικρή και ακόμη πηγαίνει σχολείο. Στην πόντια πεθερά την βλέπουμε να μην θέλει η γυναίκα του γιου της να είναι από διαφορετικό μέρος δηλαδή να είναι μόνο πόντια, γιατί θεωρεί ότι μόνο οι πόντιες είναι σωστές και νοικοκυρές και αξίζουν στον γιο της. Η μανιάτισσα πεθερά δείχνει να μην την ενδιαφέρει αν ο γιος της θα παντρευτεί κάποια από την Μάνη αρκεί να μην είναι κάποια που με το στυλ της ή το ήθος/χαρακτήρα της θα την ντροπιάσει στους υπόλοιπους κατοίκους της Μάνης και στα περίχωρα.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

▪ Διαδίκτυο

1. https://www.retrodb.gr/wiki/index.php/7_%CE%B8%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82_%CF%80%CE%B5%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AD%CF%82
2. <http://www.mani.org.gr/moirol/>
3. Θεοδωρή Ρηγινιώτη και Κωστή Βασιλάκη *Η ιστορία της Κρητικής Λύρας*

▪ Βιβλία

1. Νικόλαος Γ. Κοντοσόπουλος (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.